

Aleksandra Wronkowska-Elster

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Agnieszka Pietrzak: *Übersetzungen des polnischen Strafgesetzbuches ins Deutsche. Rechtsterminologie und Übersetzungsstrategien*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht Verlage. 2023.
324 strony. ISBN 978-3-8471-1531-1

Wydana w języku niemieckim w roku 2023 książka autorstwa Agnieszki Pietrzak *Übersetzungen des polnischen Strafgesetzbuches ins Deutsche. Rechtsterminologie und Übersetzungsstrategie* (tłum. *Tłumaczenia polskiego Kodeksu karnego na język niemiecki. Terminologia prawnicza i strategie przekładu*)¹ wychodzi naprzeciw zapotrzebowaniu adeptów sztuki przekładu oraz tłumaczy przysięgłych w zakresie niemieckiego języka prawa karnego.

Zgodnie z tym, co autorka podkreśla we wstępie swojej książki, prawo karne odgrywa zarówno w polskim, jak i niemieckim porządku prawnym szczególną rolę. Ze względu na swoje funkcje oraz stosowane środki ma ono charakter subsydiarny, tzn. pomocniczy, dla innych dyscyplin, takich jak np. prawo cywilne, oraz charakter uniwersalny, co oznacza, że dotyczy ono wszystkich dziedzin życia i wszystkich obywateli. W tym miejscu należy wymienić dodatkowo proces globalizacji, internacjonalizacji prawa oraz powstania nowych zagrożeń (takich jak terroryzm, cyberprzestępczość), co oznacza w praktyce zwiększenie komunikacji międzynarodowej w dziedzinie prawa karnego. Również wzrost wzajemnych zależności między państwami europejskimi oraz między tymi państwami i organizacjami międzynarodowymi lub ponadnarodowymi w Europie prowadzi do zwiększenia zapotrzebowania na tłumaczenia prawnicze.

Polski i niemiecki system prawa karnego opiera się na regulacjach zawartych w kodyfikacji karnej, a jego filarami są: Kodeks karny (prawo karne materialne), Kodeks postępowania karnego (prawo karne procesowe), Kodeks karny wykonawczy (pra-

¹ Wszystkie tłumaczenia pochodzą od autorki recenzji.

wo karne wykonawcze) oraz Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenie (prawo wykroczeń). Kodeksy są ze sobą na tyle powiązane, że granice między nimi są czasami płynne. Znajomość kodyfikacji jest niezmiernie ważna dla tłumacza, ponieważ sprawne poruszanie się po kodeksach prawnych jako źródłach np. terminologii w znaczny sposób ułatwi proces tłumaczenia. W związku z tym autorka postawiła sobie za cel przedstawienie problematyki przekładu prawniczego² zarówno ze strony naukowej, jak i praktycznej, co byłoby przydatne dla studentów, początkujących tłumaczy i osób przygotowujących się do egzaminu na tłumacza przysięgłego. Autorka zdecydowała się na wypełnienie luki w badaniach nad przekładem prawniczym w zakresie prawa karnego polskiego i niemieckiego w ujęciu tłumaczeniowym. W tym zakresie tłumacze języka niemieckiego w porównaniu z tłumaczami języka angielskiego (por. Gościński: 2018) mają do dyspozycji o wiele mniej publikacji. Do wyjątku należą prace A.D. Kubackiego (2010) oraz Ł. Iluka (2016), w których autorzy koncentrują się na konkretnych aspektach porównania polskiej i niemieckiej terminologii prawa karnego, np. na ekwiwalentach nazw władzy sądowniczej czy nazwach środków zaskarżenia.

W swojej pracy autorka szuka odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Czy terminologia zastosowana w tłumaczeniach polskiego Kodeksu karnego ma niezbędny poziom ekwiwalencji oraz czy tłumacz może bezkrytycznie polegać na tych materiałach?
2. Czy zastosowana terminologia jest jednolita?
3. Czy dwujęzyczne słowniki prawnicze są przydatne podczas dokonywania tłumaczeń?
4. Jakie strategie tłumaczeniowe zastosowali autorzy słowników?
5. Czy okres, w którym powstały tłumaczenia polskiego Kodeksu karnego i słowniki prawnicze, ma wpływ na wybrane strategie tłumaczeniowe?

Odpowiedź na te pytania autorka przedstawia w sześciu rozdziałach, z których pierwsze cztery mają charakter empiryczny, a dwa ostatnie – praktyczny.

W rozdziale 1 *Podstawy terminologii* (oryg. *Grundlagen der Terminologie*) autorka zapoznaje czytelnika z dwuwymiarowym pojęciem terminologii. Pierwsze znaczenie (por. Tomaszewicz 2006: 99–100) oznacza całość terminów należących do nomenklatury danej dziedziny aktywności ludzkiej, danej grupy zawodowej lub danej nauki, natomiast drugi wymiar pojęcia terminologii obejmuje dyscyplinę naukową zajmującą się opisem znaczeń pojęć z perspektywy ich komunikacyjnej funkcji społecznej. Autorka przedstawia również krytyczne podejścia do tej klasyfikacji, powołując się na F. Gruczę, który

² Pojęcie *przekład prawniczy* oznacza za Kierzkowską (2002:18) *przekład tekstów prawnych* (prawodawczych) i *prawniczych* (2002:18). Natomiast A. Jopek Bosiacka (2006:11) używa terminu *przekład prawny*, czyli *przekład tekstów władzy*. W recenzowanej książce autorka omawia tłumaczenia tekstu prawnego (pol. Kodeks karny) i ich wykorzystanie w tłumaczeniach prawniczych.

jako zasadne uznaje pojęcie terminologii wyłącznie za dyscyplinę naukową. W niniejszym rozdziale autorka porównuje również pojęcia *Begriff*, *Benennung*, *Terminus* oraz *Fachwort*, których znaczenie i granice semantyczne dla początkującego tłumacza nie zawsze są jasne.

Rozdział 2 *Język prawniczy jako język specjalistyczny* (oryg. *Rechtssprache als Fachsprache*) poświęcony jest specyfice języka prawniczego. Z perspektywy prowadzonych badań w Niemczech oraz Polsce autorka opisuje zarys teorii języka specjalistycznego, porównując go z językiem ogólnym. Do kryteriów tej analizy porównawczej zalicza autorka za S. Szadyko (2012: 196): samodzielność funkcjonowania, stosunek do innych języków, znaczenie, formę pisemną, funkcjonalność oraz czas obowiązywania. Następnie autorka przedstawia klasyczne teorie na temat języka prawniczego jako języka specjalistycznego nie tylko z perspektywy podobieństw, lecz także różnic w podejściach do języka prawniczego w Polsce i Niemczech. Różnice polegają między innymi na wprowadzonym przez J. Wróblewskiego (1948) wyraźnym podziale na język prawa i język prawniczy.

W rozdziale 3 *Tłumaczenie prawnicze* (oryg. *Rechtsübersetzung*) autorka koncentruje się na charakterystyce tłumaczenia prawniczego, przedstawiając w pierwszej kolejności jego klasyczne definicje i ich rozwój od lat pięćdziesiątych. Autorka wskazuje z jednej strony na brak jednolitej i ogólnie obowiązującej definicji, z drugiej zaś na pewne analogie podczas sporządzania tłumaczenia prawniczego, takie jak konieczność zastosowania porównań prawniczych oraz posiadanie przez tłumacza kompetencji merytorycznych. W tym rozdziale przedstawiono również opis podstawowych problemów, na jakie napotykają tłumacze, mając do czynienia z tekstami prawniczymi. Należą do nich:

- różnice w systemach prawniczych, co oznacza trudności ze znalezieniem ekwiwalentów,
- język niemiecki jako język pluricentryczny,
- wpływ oraz zastosowanie języka łacińskiego w tekstach prawniczych,
- występowanie skrótów i skrótowców,
- fałszywi przyjaciele tłumacza.

Znacznym ułatwieniem dla czytelnika w zrozumieniu tych problemów są praktyczne przykłady oraz odniesienia do dalszej literatury.

W rozdziale 4 *Ekwiwalencja i strategie przekładu* (oryg. *Aquivalenz und Übersetzungsstrategien*) autorka zapoznaje czytelnika z pojęciem ekwiwalencji – fenomenem językowym, który towarzyszy tłumaczom praktycznie od początku do końca ich kariery. Podobnie jak w rozdziale trzecim autorka najpierw w ujęciu teoretycznym opisuje pojęcie nieprzetłumaczalności oraz zapoznaje czytelnika z najpopularniejszymi teoriami ekwiwalencji w przekładoznawstwie (Nida, Venuti, Koller, Newmark). Na końcu rozdziału autorka prezentuje szereg strategii przekładu, co służy zwiększeniu u początkującego tłumacza i ugruntowaniu u doświadczonego tłumacza kompetencji technik translatorskich.

Po zapoznaniu czytelnika z teorią sztuki przekładu specjalistycznego w rozdziale 5 *Analiza terminologii* (oryg. *Analyse der Terminologie*), stanowiącym główną część omawianej pozycji, autorka dokonuje analizy porównawczej w zakresie kodeksu karnego. W oparciu o trójfazowy model wypracowany przez Constantinesco analiza prawnoporównawcza odbywa się w trzech etapach: pierwszy etap to zdefiniowanie terminów, które będą przedmiotem analizy, drugi to właściwe zrozumienie porównywanych terminów poprzez ich powiązanie z kontekstem prawnym, a trzeci to właściwe porównanie, czyli przedstawienie relacji porównywanych terminów z obu systemów prawnych. Znalezione w ten sposób podobieństwa i różnice pozwalają ocenić jakość i użyteczność potencjalnych ekwiwalentów. Korpusem badawczym jest polski Kodeks karny oraz jego trzy tłumaczenia na język niemiecki:

- tłumaczenie E. Weigend z roku 1998,
- tłumaczenie zbiorowe J. Chuzik, M. Jakowczyka, K. Kowalskiej, A. Krajewskiego i K. Matthies z roku 2012,
- tłumaczenie E. Schwierskott-Matheson z roku 2019.

W zakresie porównywanej terminologii autorka dokonała wyboru 30 terminów i podzieliła je na pięć grup tematycznych obejmujących: główne pojęcia (np. odpowiedzialność karna), osoby (np. nieletni, młodociany), czyny zabronione (np. ciężki uszczerbek na zdrowiu), kary (np. kara ograniczenia wolności) oraz instytucje (np. miejsce stałego pobytu). Dokonując analizy porównawczej, autorka posłużyła się słownikami prawniczymi następujących autorów:

- A. Kilian/A. Kilian (2011),
- A. Kozieja-Dachterska (2010),
- B. Banaszak (2008),
- I. Kienzler (2006),
- J. Pieńkos (2002).

Pierwszy etap analizy polega na zestawieniu tłumaczeń danego terminu w tłumaczeniach Kodeksu karnego oraz w wymienionych źródłach. Przykładem może być już sam termin *polski Kodeks karny*, który autorzy tłumaczą jako *polnisches Strafgesetzbuch*, *Strafgesetzbuch* i *das polnische Strafgesetzbuch*. W przypadku rozbieżności autorka analizuje ich możliwe przyczyny i poszukuje najlepszych ekwiwalentów, uwzględniając również niemieckie prawo karne.

W rozdziale 6 *Wnioski* (oryg. *Schlussfolgerungen*) autorka podsumowuje wyniki swojej analizy. Wykazała ona, że w tłumaczeniach z zakresu prawa karnego stosowane są zarówno ekwiwalenty funkcjonalne (np. *zakład karny* – *Justizvollzugsanstalt*), jak i formalne (np. *czyn zabroniony* – *rechtswidrige* lub *verbotene Tat*) oraz tzw. ekwiwalenty aproksymatywne (np. *Mord*). Autorka wskazała również na błędy, które niestety pojawiają się w tych źródłach. Przykładem tego jest tłumaczenie terminu *oskarżony* jako *Beklagter*. Doszło tutaj do klasycznego błędu polegającego na braku rozróżnienia między

terminologią z zakresu prawa karnego i cywilnego (por. Kubacki 2018: 3–6). Pracę zamyka podrozdział, w którym autorka opisuje zastosowane przez autorów przekładów Kodeksu karnego oraz słowników prawniczych techniki przekładowe i sprawdza, czy okres, w którym te pozycje powstały, mają wpływ na wybór tych technik. W tej kwestii autorka przedstawia analizę statystyczną, z której wynika, że dominującą strategią, niezależnie od okresu powstania przekładu, jest tłumaczenie opierające się na języku docelowym.

Reasumując, recenzowana publikacja jest niezwykle wartościową pozycją w zakresie tłumaczeń prawniczych, której odbiorcą może być zarówno adept sztuki przekładu, jak i doświadczony tłumacz języka niemieckiego. Książka charakteryzuje się przystępnością, tzn. rozdziały o empirycznym charakterze np. na temat istoty języka i przekładu prawniczego oraz ekwiwalencji i technik przekładu zachęcają czytelnika do uważnej lektury i pogłębienia swojej wiedzy. Publikacja jest precyzyjnym i szczegółowym opisem etapów i metodologii przeprowadzonych badań, które świadczą o tym, że autorka podeszła do postawionych sobie celów z dużą pasją i zaangażowaniem. Choć nie jest ona prawnikiem, a wiedzę prawniczą czerpie przede wszystkim z kursów oraz szkoleń specjalistycznych, to wykazała się obszerną wiedzą w dziedzinie prawa, co powinno zmotywować każdego tłumacza do ciągłego poszerzania wiedzy.

BIBLIOGRAFIA

- Gościński J. (2019) *Angielskie orzeczenia w sprawach karnych*: Warszawa, C.H. Beck Sp. z o.o.
- Iluk Ł. (2016) *Znaczenie wiedzy prawnej w procesie translacji terminów prawnych i prawniczych na przykładzie nazw środków zaskarżenia*: [w:] *Studia Niemcoznawcze*, t. LVIII, str. 501–517
- Jopek-Bosiacka A. (2009) *Przekład prawny i sądowy*: Warszawa, PWN
- Kierzkowska D. (2002) *Tłumaczenie prawnicze*: Warszawa, Tesis
- Kubacki A.D. (2010) *Rollenträger im polnischen und deutschen Rechtssystem aus übersetzerischer Sicht*: [w:] *Translation: Theorie – Praxis – Didaktik*, *Studia Translatologica*, vol. 1, A. Małgorzewicz (red.), Wrocław – Dresden, s. 311–321.

Netografia

- Kubacki A.D (2018) *Błąd krytyczny w tłumaczeniach poświadczonych*.
[Pobrano]: https://www.researchgate.net/publication/340174180_Blad_krytyczny_w_tlumaczeniach_poswiadczonych

Aleksandra Wronkowska-Elster jest tłumaczem przysięgłym języka niemieckiego, członkiem Bundesverband Deutscher Sachverständiger und Fachgutachter oraz wykładowcą uniwersyteckim w zakresie tłumaczeń poświadczonych oraz specjalistycznych.